

Микола Лютий

аспірант кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка
І. Зязюна, Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»,
м. Харків, Україна
E-mail: liutiynikolai@gmail.com

УЯВЛЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПРО ПОКАЗНИКИ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА

***Анотація.** В статті розглянуто поняття «лідерська компетентність» в контексті діяльності викладача закладу вищої освіти як особистісне утворення, що забезпечує професійну успішність та прагнення до саморозвитку. На основі теоретичного аналізу продемонстровано, що основними структурними компонентами лідерської компетентності є лідерські якості, знання, уміння та цінності. Визначено, що базовим структурним елементом лідерської компетентності є лідерські якості, які забезпечують спрямованість особистості на подальший саморозвиток лідерських знань та умінь. Висвітлено результати дослідження за участі викладачів закладів вищої освіти та магістрантів (майбутніх викладачів з педагогіки вищої школи), що присвячене вивченню уявлень респондентів про показники лідерської компетентності. Якісний аналіз проведеного дослідження вказує на те, що майбутні викладачі вищої школи мають досить стереотипні уявлення про лідерську компетентність, при цьому вони не враховують велику кількість її значущих показників.*

***Ключові слова:** лідер, лідерська компетентність, показники лідерської компетентності, викладач вищої школи, магістрант, професійний розвиток.*

Mykola Liutyi

post-graduate student of the Department of Pedagogy and Psychology of Management of Social Systems named after I. Ziaziun, National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute",
Kharkiv, Ukraine
E-mail: liutiynikolai@gmail.com

PERCEPTIONS OF THE PARTICIPANTS OF THE EDUCATION PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION ABOUT LEADERSHIP COMPETENCE INDICATORS OF THE FUTURE LECTURER

***Abstract.** The article deals with the notion of "leadership competence" in the context of the activity of a lecturer of a higher education institution as a personal formation, which ensures professional success and the desire for self-development. Based on theoretical analysis, it has been demonstrated that the main structural components of leadership competence are leadership qualities, knowledge, skills and values. It is determined that the basic structural element of*

© Микола Лютий, 2019

leadership competence are leadership qualities that ensure the orientation of the individual to further self-development of leadership knowledge and skills. The results of the research with the participation of lecturers of higher education institutions and undergraduates (future lecturers of higher education) are devoted to the study of respondents' perceptions of indicators of leadership competence. The qualitative analysis of the conducted research indicates that the future teachers of higher education have rather stereotypical ideas about leadership competence, at the same time they do not take into account a large number of its significant indicators.

Key words: leader, leader competence, lecturer of higher education institution, indicators of leadership competence, undergraduate students, professional development.

Николай Лютый

ПРЕДСТАВЛЕНИЯ УЧАСТНИКОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ О ПОКАЗАТЕЛЯХ ЛИДЕРСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Аннотация. В статье рассмотрено понятие «лидерская компетентность» в контексте деятельности преподавателя учреждения высшего образования как личностное образование, обеспечивающее профессиональную успешность и стремление к саморазвитию. На основе теоретического анализа показано, что основными структурными компонентами лидерской компетентности являются лидерские качества, знания, умения и ценности. Определено, что базовым структурным элементом лидерской компетентности являются лидерские качества, которые обеспечивают направленность личности на дальнейшее саморазвитие лидерских знаний и умений. В статье освещены результаты исследования с участием преподавателей высших учебных заведений и магистрантов (будущих преподавателей по педагогике высшей школы), которое было посвящено изучению представлений респондентов о показателях лидерской компетентности. Качественный анализ результатов исследования указывает на то, что будущие преподаватели высшей школы имеют достаточно стереотипные представления о лидерской компетентности и не учитывают большое количество ее значимых показателей.

Ключевые слова: лидер, лидерская компетентность, преподаватель высшей школы, показатели лидерской компетентности, магистранты, профессиональное развитие.

Mykola Liutyi

An extended abstract of a paper on the subject:

“Perceptions of the participants of the education process of higher education institution about leadership competence indicators of the future lecturer”

Problem setting. The Laws of Ukraine "On higher education" (2014) state that participants in the educational process have the right to academic freedom, which implies "the independence of participants in the educational process during the conduct of pedagogical, scientific and / or innovation activity". It is academic freedom that

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

guarantees the continuous development of a lecturer on an individual trajectory, which allows him to take into account his interests, knowledge, skills, existing competencies and provides a continuous movement towards professional self-development in the scientific and pedagogical field. At the same time, the institutional autonomy of universities, enshrined in the aforementioned laws, according to several researchers, may act as a limiting factor for the realization of academic freedoms of lecturers, substantially reducing the possibilities of professional self-realization. In such a light, academic freedoms become inadequate, and the right that a lecturer has to fight in the face of administrative barriers.

In order to realize academic freedoms in a modern university, a high school lecturer should have a formed leadership competence that will manifest itself at all levels from personality traits to prevailing knowledge, skills and leadership behaviors. And this competence should be formed even while studying in the magistracy.

Recent research and publications analysis. Today, in the scientific literature, several directions can be found in defining the notion of "competence". Domestic scientists see in the concept of "competence": 1) the personality trait, which determines its ability to implement certain aspects of professional activity (M. Golovan); 2) the direction and ability of a specialist to fully realize the potential in the process of professional activity (Yu. Tatur); 3) the ability of a specialist to realize existing knowledge, skills and abilities, as well as a constant search for ways of self-development and self-improvement (I. Agapov, S. Shishov); 4) experience-based system of knowledge, skills, professional and personal qualities and professional norms and models of specialist's behavior (T. Hura). Summarizing these definitions we can state that competence is an organized system of

knowledge, skills and personal qualities of a person, supported by successful experience of their use and ensure the high efficiency of professional human activity and readiness for constant self-development.

In recent foreign studies, the emphasis is on the study of skills and behavioral manifestations of leadership as indicators of established leadership competence. In domestic studies, the prevailing view is that leadership competence is a complex formation, which includes personality traits, knowledge and skills, and behavioral patterns.

Paper objective is to provide theoretical substantiation and empirical verification of the structure and indicators of leadership competence of the future lecturer of higher education institution.

Main material exposition. A questionnaire was developed for interviewing respondents, in which the participants of the study needed to assess the significance of different indicators of leadership competence, which were grouped into four blocks in accordance with the abovementioned structure of leadership competence. The study used a 10-point scale.

The first block contained the psychological qualities of the leader. This list includes: intelligence, extraversion, self-consciousness, emotional stability, openness, motivation, social intelligence, reflectivity, emotional intelligence. The second unit included leadership skills: the ability to solve problems, interact with others, plan, perform social assessment, behavioral flexibility, motivation. The third block included the knowledge of the leader: knowledge of theories of leadership, leadership styles and opportunities for their application in different situations, team management technologies, rules and laws of management, conflict resolution, emotional management techniques. The fourth unit contained the values of the leader and included a list of values: respect

for others, service to others, honesty, justice, community.

All proposed indicators of leadership skills of a high school lecturer were highly praised by respondents belonging to a group of lecturers. For any of the indicators, their score was not lower than 7.5 points, which indicates the correctness of the determined indicators in the structure of leadership competence. The analysis of the results showed that the future lecturers are characterized by somewhat distorted ideas about the importance of many indicators of leadership competence in the activities of the leading lecturer.

Conclusions of the research. *The study of ideas about the importance of leadership competency indicators has shown that future lecturers underestimate the importance of reflexivity, self-awareness, motivation, planning, social assessment, theoretical knowledge and values of service and*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В Законі України «Про вищу освіту» (2014р.) визначено, що учасники освітнього процесу мають право на академічну свободу, що передбачає «самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності» (стаття 1) [6]. Саме академічна свобода є запорукою неперервного розвитку викладача за індивідуальною траєкторією, що дозволяє враховувати його інтереси, знання, вміння, наявні компетентності та забезпечує неперервний рух до професійного саморозвитку в науковій та науково-педагогічній сфері. Разом з тим, інституційна автономія університетів, що закріплена згаданими вище законами, на думку ряду дослідників (Н. Давидової,

community in the activities of the leader. Obviously, without understanding the importance of these indicators of leadership competence, future lecturers of higher education will not seek their development, which will impede the manifestation of their leadership potential in professional activities.

The conducted theoretical analysis points to the lack of comprehensive empirical research on the leadership competence of high school teachers, therefore, we believe that the most significant areas of further research on a specific topic are: 1) an empirical study of the level of development of leadership competence of high school teachers; 2) an empirical study of the formation of leadership competences of future teachers of higher education; 3) empirical verification of the theoretical model of leadership competence of a teacher of higher education using methods of multidimensional mathematical statistics.

Н. Маслової, О. Линовицької), може виступати обмежувальним фактором для реалізації академічних свобод викладачів, суттєво звужуючи можливості професійної самореалізації. Тому академічні свободи стають не даністю, а тим правом, яке викладач вищої школи має виборювати, зіштовхуючись із адміністративними перепонами [4, 9, 10].

Актуальність теми дослідження визначається одним із основних завдань Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року, а саме необхідністю «трансформації університетів у центри незалежної думки, які здатні підготувати професіоналів та згенерувати ідеї для прискореної модернізації країни» [7, с. 10]. Така трансформація можлива лише за рахунок реалізації академічної свободи викладачів, необхідною умовою якої є високий рівень лідерської компетентності. На думку українських науковців

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

С. Калашнікової та О. Романовського, запорукою професійного розвитку сучасного викладача є лідерство, що реалізується в науковій та науково-педагогічній роботі сучасного фахівця [7, с.11.,11, с. 65]. Т. Гура та І. Костира підкреслюють, що запорукою самореалізації фахівця виступають лідерський потенціал та лідерська позиція особистості [11, с. 33]. Саме лідерство, що проявляється у професійній діяльності фахівця виступає в ролі рушійної сили, що здатна переборювати адміністративні перепони та втілювати в життя інноваційні підходи у викладанні та науково-дослідній роботі викладача вищої школи. При цьому, наявності лише лідерського потенціалу чи лідерських якостей у педагога вищої школи недостатньо. Для реалізації академічних свобод в умовах сучасного університету педагог вищої школи має володіти сформованою лідерською компетентністю, що буде проявлятися на всіх рівнях від особистісних рис до сформованих знань, навичок та лідерських моделей поведінки. І формуватися така компетентність має ще під час навчання в магістратурі. Варто підкреслити, що лідерська компетентність можлива лише у випадку свідомого ціннісного ставлення фахівця до лідерства та усвідомлення себе як лідера. Тому, на нашу думку, стартовою позицією в дослідженні лідерської компетентності майбутніх викладачів вищої школи має виступати дослідження уявлень магістрантів педагогіки вищої школи щодо змісту та структури дефініції «лідерська компетентність».

Аналіз останніх досліджень та публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Проблема лідерства широко досліджується українськими вченими: Б. Головешко (формування лідерських якостей майбутніх менеджерів),

Т. Гурою (лідерський потенціал), С. Калашніковою (інституційне лідерство), В. Міляєвою (освітнє лідерство), О. Паламарчук (викладання на засадах лідерства), О. Пономарьовим (етичні та моральні проблеми лідерства в освіті), О. Романовським (лідерство в освіті, бізнесі, державному управлінні), С. Резнік (розвиток організаційних та лідерських здібностей). Лідерська компетентність досліджується переважно в контексті професійної діяльності фахівця, зокрема вивчаються умови формування лідерської компетентності підприємців (О. Єрмоленко, В.Лугова), військових (О. Безлуцька), лікарів (О. Ткачук), державних службовців (І. Козюра). І хоча дослідниками здійснювалися спроби дослідження процесу розвитку лідерської компетентності майбутніх викладачів вищої школи (В. Марченко, В. Хвусюк), зміст та структура даного явища залишаються не обґрунтованими.

Тема лідерської компетентності досліджується зарубіжними вченими більше двох десятиліть, зокрема вивчаються: місце та роль лідерських якостей та атрибутів у структурі лідерської компетентності (С. Заккаро, К. Кемп, П. Бейдер) [19]; вплив лідерської компетентності на ефективність діяльності (В. Пілайнен, Т. Ківенен, Дж. Ламінтаканен) [18]; лідерські навички в структурі лідерської компетентності (А. Перейра, М. Пестана, П. Олівейра) [15]. Зарубіжні вчені переважно зосереджені на вивченні впливу лідерської компетентності на успішність діяльності і не вивчають умови та принципи її формування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Аналіз останніх публікацій робить очевидним відсутність єдиного підходу до розуміння сутності та змісту показників лідерської

компетентності викладача закладу вищої освіти, що суттєво утруднює розробку та перевірку педагогічних умов її формування. Оскільки лідерську компетентність можливо формувати тільки в умовах свідомого ставлення майбутніх викладачів закладів вищої освіти до лідерства, на перший план виходить потреба у дослідженні уявлень учасників освітнього процесу закладу вищої освіти про лідерську компетентність та її показники.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в емпіричному вивченні уявлень учасників освітнього процесу про показники лідерської компетентності майбутнього викладача закладу вищої освіти.

Згідно з метою статті визначені такі завдання:

1. Проаналізувати поняття «компетентність» та «лідерська компетентність».

2. На основі теоретичного аналізу визначити показники лідерської компетентності.

3. Емпірично дослідити уявлення учасників освітнього процесу про значущість показників лідерської компетентності викладача вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На сьогодні в науковій літературі можна констатувати існування декількох напрямів у визначенні поняття «компетентність». Розглянемо напрацювання вітчизняних вчених щодо визначення поняття «компетентність». Компетентність – це :

1) риса особистості, що обумовлює її здатність до реалізації певних аспектів професійної діяльності (М. Головань) [2, с. 24];

2) спрямованість та здатність фахівця до повної реалізації потенціалу в процесі здійснення професійної діяльності (Ю. Татур) [13, с. 20];

3) здатність фахівця до реалізації наявних знань, вмінь та навичок, а також постійний пошук шляхів саморозвитку та самовдосконалення (І. Агапов, С. Шишов) [14, с. 59];

4) відпрацьована досвідом система знань, умінь, навичок, професійно-особистісних якостей та професійних норм і моделей поведінки спеціаліста (Т. Гура) [3, с. 46].

Узагальнюючи вище згадані дослідження, можемо констатувати, що компетентність являє собою організовану систему знань, вмінь, навичок та особистісних якостей людини, що підкріплюються успішним досвідом їх використання та забезпечують високу ефективність професійної діяльності людини та готовність до постійного саморозвитку. Як і будь-яке інше системне утворення, компетентність може існувати тільки внаслідок наявності високого рівню розвитку усіх її компонентів. Саме системність робить компетентність стійкою для зовнішніх впливів і забезпечує не тільки успішність діяльності фахівця, а й його здатність опиратися неконструктивним проявам у діяльності інституцій, до яких він належить.

Досліджуючи зміст поняття освітнього лідерства, португальські вчені А. Перейра, М. Пестана та П. Олівейра дійшли висновку, що складовими лідерської компетентності виступають: 1) здатність до лідерської поведінки та прийняття рішень; 2) розвинені навички міжособистісної взаємодії; 3) наявність етичної компетентності; 4) інтегрованість у життя організації. Описані показники були визначені авторами на основі емпіричного дослідження, що охоплювало опитування

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

учасників освітнього процесу з наступною факторизацією даних, що й призвела до формування такої структури. Дослідники звертають увагу, що саме ці показники забезпечує сформованість паттернів лідерства, які є свідченням сформованої лідерської компетентності [15, с. 894].

Лідерська компетентність розглядається через призму умінь фахівця В. Пілайненом та Т. Ківіненом. Зокрема вони виділяють три групи умінь: фахові вміння (вузько спеціальні вміння, що належать до конкретної професійної сфери), операційні вміння (пов'язані з організацією та самоорганізацією діяльності незалежно від її сфери), загальні лідерські вміння (вирішення проблем, постановка цілей, комунікація та ін.) [18, с. 96].

В роботах закордонних науковців переважає акцент на вивченні умінь та поведінкових проявів лідерства як показників сформованої лідерської компетентності. У вітчизняних же дослідженнях, переважає думка, що лідерська компетентність являє собою складне утворення, що містить і особистісні риси, і знання, і навички, і поведінкові патерни. Так, В. Кульчицький визначає лідерську компетентність як «сукупність особистісних якостей молодого людини (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), обумовлених досвідом її діяльності в певній соціально і особистісно-значущій сферах». Важливим є те, що лідерська компетентність, на думку дослідника не може розглядатися у відриві від його професійної діяльності [8, с. 69].

Підтримує думку попереднього науковця О. Бойко в контексті дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів. Так, на його думку, «Лідерська компетентність – це складова професійної компетентності офіцера, інтегральна характеристика його професійної здатності

й готовності кваліфіковано провадити лідерську діяльність відповідно до фахової кваліфікації на основі системи професійних знань, навичок, умінь і досвіду лідерської поведінки, емоційного інтелекту, комплексу сформованих лідерських цінностей, мотивів, еталонів, ставлень, якостей і корпоративної культури» [1, с. 15]. Як і в попередньому дослідженні акцент робиться на інтегрованості лідерської компетентності в професійну діяльність фахівця і розглядається невідривно від неї.

Досліджуючи показники лідерської компетентності менеджерів освіти, В. Жигірь визначила чотири компоненти:

- знання в сфері лідерства, що містять не тільки емпіричні знання, отримані в ході управлінської діяльності, а й теоретичні (теорії лідерства, технології лідерського впливу, теорії лідерських стилів тощо), які виступають у ролі інструментів аналізу власної лідерської поведінки;

- вміння в сфері лідерства, що містять вміння самоорганізації та самоуправління, командної роботи, ефективної комунікації, делегування, розв'язання конфліктів, мотивування, генерування нових ідей, тощо;

- здатності в сфері лідерства, а саме: здатності до постійного руху вперед, прийняття складних рішень, досягнення цілей, ефективної взаємодії, формування команди;

- якості особистості, до яких було віднесено психологічну надійність, емоційний інтелект, адекватну самооцінку, високу мотивацію досягнення, відповідальність та ін. [5, с. 36].

Узагальнюючі наведені вище підходи, ми виділили чотири структурні складові лідерської компетентності: психологічні якості особистості, лідерські

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА,
УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ*

уміння, знання в сфері лідерства та лідерські цінності.

Для оцінки уявлень учасників освітнього процесу закладу вищої освіти про структуру лідерської компетентності було проведено пілотажне дослідження, на основі якого сформовано три вибірки дослідження, до яких увійшли 26 викладачів вищої школи (досвід роботи на науково-педагогічних посадах варіюється від 8 до 31 року) та 48 магістрантів першого та другого років навчання за спеціальностями «Педагогіка вищої школи» Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та «Педагогіка» Харківської державної академії фізичної культури та спорту. Репрезентативність вибірки забезпечувалася: 1) залученням учасників освітнього процесу двох різних закладів вищої освіти; 2) залученням представників різних вікових категорій; 3) формуванням складної стратифікованої вибірки з використанням рандомізації.

Перед здійсненням дослідження було також проведено опитування 48 магістрантів, в ході якого необхідно було оцінити рівень лідерської компетентності педагогів за 5-бальною шкалою: 1 – лідерська компетентність нерозвинена, 5 – лідерська компетентність розвинена на дуже високому рівні. На основі цього опитування викладачі були розділені на 2 групи: «викладачі – лідери» (середній бал 3,5 і вище) – 12 осіб, «викладачі – не лідери» (середній бал 3,4 та нижче) – 14 осіб.

Для опитування респондентів було розроблено анкету, в якій учасникам дослідження необхідно було оцінити значущість різних показників лідерської компетентності, що були згруповані в чотири блоки згідно з визначеною вище структурою лідерської компетентності.

Перший блок містив психологічні якості лідера. Перелік якостей лідера було

сформовано згідно з результатами досліджень С. Заккаро, К. Кемпа та П. Бейдера, які склали перелік якостей на основі мета-аналізу досліджень, присвячених лідерству [19, с. 104]. До цього переліку входять такі показники: інтелект, екстраверсія, самосвідомість, емоційна стабільність, відкритість, мотивація, соціальний інтелект, рефлексивність, емоційний інтелект.

Другий блок містив лідерські уміння, перелік яких було складено на основі моделі лідерських умінь М. Мамфорда та С. Заккаро, і включає в себе: уміння вирішувати проблеми, взаємодіяти з іншими, планувати, здійснювати соціальну оцінку, поведінкову гнучкість, мотивування себе та інших [16, с. 13].

Третій блок містив знання лідера, що були визначені на основі описаної вище моделі лідерської компетентності В. Жигірь. До знань лідера було віднесено: знання теорій лідерства, стилів лідерства та можливостей їх застосування в різних ситуаціях, технологій командного управління, правил та законів менеджменту, шляхів розв'язання конфліктів, технік управління емоціями [5, с. 36].

Четвертий блок містив цінності лідера та включав перелік цінностей сформований П. Нортхаусом: повага до інших, служіння іншим, чесність, справедливість, спільність [17, с. 331-334].

Під час проведення анкетування респондентам пропонувалося оцінити значущість кожної з характеристик за 10-бальною шкалою, де 1 бал – характеристика зовсім не потрібні педагогу-лідеру, 10 – характеристика обов'язково потрібна педагогу-лідеру. На основі дослідження було здійснено порівняльний аналіз уявлень педагогів вищої школи зі стажем та магістрантів-майбутніх викладачів вищої школи (табл.1).

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз уявлень учасників освітнього процесу закладу вищої освіти про значущість показників лідерської компетентності

Показник	Середня оцінка значущості (в балах)		
	Магістранти (n=48)	Викладачі- лідери (n=12)	Викладачі-не лідери (n=14)
Якості лідера			
Інтелект	8,6	8,9	9,1
Екстраверсія	9,2	7,6	8,1
Самосвідомість	6,4	8,5	8,2
Емоційна стабільність	7,8	8,8	8,2
Відкритість	9,2	8,9	8,4
Мотивація	7,3	9,4	8,2
Соціальний інтелект	8,7	8,9	8,7
Рефлексивність	7,8	9,2	8,4
Емоційний інтелект	9,3	9,2	9,4
Уміння лідера			
Вирішення проблем	8,3	9,5	8,4
Ефективна взаємодія з іншими	8,7	8,8	8,8
Планування	7,2	9,3	8,8
Соціальна оцінка	6,2	8,8	7,5
Поведінкова гнучкість	7,6	8,1	8,3
Самотивація	7,9	9,2	8,5
Мотивація інших	9,2	9,1	9,3
Знання лідера			
Теорії лідерства	3,6	7,5	6,2
Стилі лідерства	6,1	8,3	8,1
Технології командної взаємодії	7,5	8,4	8,2
Правила та закони менеджменту	4,1	7,9	6,2
Шляхи розв'язання конфліктів	9,1	9,0	8,8
Техніки управління емоціями	8,2	8,5	7,6
Цінності лідера			
Повага до інших	8,8	9,3	8,5
Служіння іншим	6,1	7,5	6,5
Чесність	9,3	9,4	9,1
Справедливість	8,5	8,8	8,6
Спільність	4,3	8,2	5,4

Всі запропоновані показники лідерської компетентності викладача вищої школи були високо оцінені респондентами, що входять до групи викладачів-лідерів. За жодним з показників їхня оцінка не була

нижчою за 7,5 балів, що вказує на коректність визначених показників у структурі лідерської компетентності.

Порівняльний аналіз результатів дослідження вказує на те, що при оцінці

*ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА,
УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ*

якостей викладача з розвинутою лідерською компетентністю респонденти всіх трьох груп дають схожі результати за показниками. Вони вказують на такі складові лідерської компетентності, як: інтелект (загальна сума знань, вмінь, навичок), відкритість, соціальний інтелект (сукупність здібностей, що визначає успішність соціальної взаємодії), емоційний інтелект (група ментальних здібностей, які беруть участь в усвідомленні та розумінні власних і емоцій оточуючих). Отже, всі учасники освітнього процесу однаково високо оцінюють значущість цих показників у структурі лідерської компетентності. Разом з тим є й розбіжності. Так, викладачі-лідери вище, ніж представники двох інших груп респондентів оцінюють значущість самосвідомості, емоційної стабільності, рефлексивності та мотивації.

При оцінці умінь лідера оцінки виявилися схожими за показниками: ефективна взаємодія з іншими, поведінкова гнучкість, мотивація інших. Викладачі-лідери оцінюють вище, ніж респонденти інших груп значущість умінь вирішення проблем, планування, соціальної оцінки, самомотивації.

Оцінюючи важливі для компетентного лідера знання, респонденти всіх трьох груп приблизно однаково визначили значущість знань технологій командної взаємодії, шляхів розв'язання конфліктів, технік управління емоціями. Викладачі-лідери вище, ніж респонденти інших груп оцінюють значущість знань теорій лідерства, стилів лідерства, правил та законів менеджменту.

При оцінці цінностей необхідних компетентному лідеру близькими виявилися оцінки респондентів трьох груп за показниками: повага до інших, чесність, справедливість. Викладачі-лідери вище, ніж респонденти інших груп оцінюють

цінність служіння іншим та цінність спільності.

Таким чином, аналіз результатів показує, що магістранти-майбутні викладачі педагогіки вищої школи характеризуються дещо викривленими уявленнями про значущість багатьох важливих показників лідерської компетентності в діяльності педагога-лідера.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В ході проведеного дослідження нами зроблені наступні висновки:

1) компетентність являє собою організовану систему знань, вмінь, навичок та особистісних якостей людини, що підкріплюються успішним досвідом їх використання та забезпечують високу ефективність професійної діяльності людини та готовність до постійного саморозвитку;

2) лідерська компетентність – це багатокомпонентне утворення, що містить лідерські якості, уміння та знання і цінності, вона є рисою особистості, що забезпечує професійну успішність особистості та прагнення до постійного саморозвитку і навчання;

3) дослідження уявлень про значущість показників лідерської компетентності показали, що майбутні викладачі вищої школи недооцінюють значущість рефлексивності, самосвідомості, мотивації, планування, соціальної оцінки, теоретичних знань та цінностей служіння та спільної діяльності лідера. Очевидно, це пов'язано з тим, що не розуміючи важливості цих показників в структурі лідерської компетентності, майбутні викладачі-педагоги вищої школи не будуть прагнути до їхнього розвитку, що в майбутньому перешкоджатиме проявам їхнього лідерського потенціалу в професійній діяльності.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНІВ ЛІДЕРСТВА, УПРАВЛІННЯ ТА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ОБ'ЄКТУ

Проведений аналіз вказує на недостатню розробку комплексних емпіричних досліджень лідерської компетентності викладачів вищої школи, тому вважаємо, що найбільш значущими напрямками подальших досліджень із визначеної тематики є: проведення

емпіричного дослідження щодо рівня розвитку лідерської компетентності та її сформованості у майбутніх педагогів вищої школи; емпірична перевірка теоретичної моделі лідерської компетентності педагога вищої школи з використанням методів багатовимірної математичної статистики.

Список літератури

1. Бойко, О. (2017) Ціннісна концепція формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України у ВВНЗ. *Військова освіта*. № 2. С. 7–18.

2. Головань, М.С. (2008) Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду [Текст]. *Вища освіта України*. № 3. С. 23–30.

3. Гура, Т.В. (2011) Дослідно-експериментальна перевірка впровадження моделі формування управлінської компетентності у випускників електромашинобудівних спеціальностей. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. Х. : НТУ «ХПІ». Вип. 1. С. 45–54.

4. Давидова, Н. (2018) Академічна свобода та автономія закладу вищої освіти. *Цивільне право і процес*. №6. С. 21–24.

5. Жигір, В. І. (2015) Сутність та зміст лідерської компетентності майбутнього менеджера освіти. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки*. Вип. 130. С. 34–37.

6. Закон України «Про вищу освіту». (2014) *Відомості Верховної Ради України*. № 1556-VII

7. Калашнікова, С.А. (2016) Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: Навчальний посібник. К. : ДП «НВЦ «Пріоритети». 44 с.

8. Кульчицький, В. (2018) Патріотизм як фактор формування лідерської компетентності молодшої людини. *Молодь і ринок* № 6 (163). С. 66-71.

9. Линовичка, О. (2011) Академічні свободи та університетська автономія. *Вища освіта України*. № 3. С. 27–31.

10. Маслова, Н. Г. (2012) Зміст і структура академічної свободи з урахуванням ролі відповідних суб'єктів у науково-освітньому процесі. *Форум права* № 4. С. 646–652.

11. Романовський, О.Г., Гура, Т. В., Резнік, С. М., Панфілов, Ю. І, Черкашин, А. І., Костира, І. В. & Бондаренко, В. В. (2018) Формування лідерської позиції майбутніх інженерів у закладах вищої технічної освіти. Х.: НТУ«ХПІ». 195 с.

12. Стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року (2014) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf.

13. Татур, Ю.Г. (2004) Компетентність в структурі моделі качества підготовки спеціаліста. *Высшее образование сегодня*. № 3. с. 20– 26.

14. Шишов, С.Е. & Агапов, И.Г. (2002) Компетентностный подход к образованию: прихоть или необходимость? *Стандарты и мониторинг в образовании*. №2. С. 58–62.

15. Parreira, A., Pestana, M. & Oliveira, P. (2018) Assessing educational leadership: a competence-complexity based test. *Ensaio: aval.pol.públ.Educ.* № 26. P. 890 – 910.

16. Mumford, M. D. Zaccaro, S. J., Harding, F. D., Jacobs, T. O. & Fleishman, E. A. (2000) Leadership Skills for a Changing World: Solving Complex Social Problems. *Leadership Quarterly*. № 11(1). P. 11–35.
17. Northouse, P. G. (2016) Leadership: Theory and Practice. Peter G. Northouse. 7 th edition: Western Michigan University. 520 p.
18. Pihlainen, V., Kivinen, T. & Lammintakanen, J. (2016) Management and leadership competence in hospitals: a systematic literature review. *Leadersh Health Serv (Bradf Engl)*. №29(1). P. 95–110.
19. Zaccaro, S.J., Kemp, C. & Bader, P. (2004) Leader traits and attributes. The nature of leadership. Thousand Oaks, CA: Sage. P. 101–124.
20. Mumford, M. D. Zaccaro, S. J., Harding, F. D., Jacobs, T. O. & Fleishman, E. A. (2000) Leadership Skills for a Changing World: Solving Complex Social Problems. *Leadership Quarterly*. № 11(1). P. 11–35.
21. Davydova, N. (2018) *Akademichna svoboda ta avtonomiia zakladu vyschoi osvity*. [Academic freedom and autonomy of higher education institutions]. *Tsyvil'ne pravo i protses*, vol. 6, pp. 21–24 [in Ukrainian]
22. Zhyhir', V. I. (2015) *Sutnist' ta zmist liders'koi kompetentnosti majbutn'oho menedzhera osvity*. [The essence and content of leadership competencies of the future education manager]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Serii : Pedahohichni nauky*, vol. 130, pp. 34–37 [in Ukrainian]
23. *Zakon Ukrainy «Pro vyschu osvitu»* [Law of Ukraine «On Higher Education»]. (2014). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, № 1556-VII [in Ukrainian]
24. Kalashnikova, S.A. (2016) *Rozvytok liders'koho potentsialu suchasnoho universytetu: osnovy ta instrument*. [Development of leadership potential of the modern university: foundations and tools]. *Navchal'nyj posibnyk*, K.: DP «NVTs «Priorytety», 44 p. [in Ukrainian]
25. Kul'chyts'kyj, V. (2018) *Patriotyzm iak faktor formuvannia liders'koi kompetentnosti molodoi liudyny*. [Patriotism as a factor in the formation of a young person's leadership competence]. *Molod' i rynok*, vol.6 (163), pp. 66-71 [in Ukrainian]
26. Lynovyts'ka, O. (2011) *Akademichni svobody ta universytets'ka avtonomiia*. [Academic freedoms and university autonomy]. *Vyscha osvita Ukrainy*, vol. 3., pp. 27–31 [in Ukrainian]
27. Maslova, N.H. (2012) *Zmist i struktura akademichnoi svobody z urakhuvanniam roli vidpovidnykh sub'iektiv u naukovo-osvitn'omu protsesi*. [The content and structure of academic freedom, taking into account the role of relevant actors in the

References

1. Bojko, O. (2017) *Tsinnisna kontseptsiiia formuvannia liders'koi kompetentnosti majbutnikh ofitseriv Zbrojnykh Syl Ukrainy u VVNZ*. [Value Concept for Forming Leadership Competence of Future Officers of the Armed Forces of Ukraine]. *Vijs'kova osvita*, vol. 2, pp. 7–18 [in Ukrainian]
2. Holovan', M.S. (2008) *Kompetentsiia i kompetentnist': dosvid teorii, teoriiia dosvidu*. [Competence and competence: experience of theory, experience theory]. *Vyscha osvita Ukrainy*, vol.3, pp. 23–30 [in Ukrainian]
3. Hura, T.V. (2011) *Doslidno-eksperymental'na perevirka vprovadzhennia modeli formuvannia upravlins'koi kompetentnosti u vypusknikiv elektromashynobudivnykh spetsial'nostej*. [Experimental-experimental verification of implementation of the model of managerial competence formation in graduates of electromechanical specialties]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy*:

scientific and educational process]. Forum prava, vol. 4., pp. 646–652 [in Ukrainian]

11. Romanovs'kyj, O.H., Hura, T. V., Reznik, S. M., Panfilov, Yu. I, Cherkashyn, A. I., Kostyria, I. V. & Bondarenko, V. V. (2018) *Formuvannia liders'koi pozytsii majbutnikh inzheneriv u zakladakh vyschoi tekhnichnoi osvity*. [Formation of leadership position of future engineers in higher technical education institutions]. Kharkiv: NTU»KhPI», 195 p. [in Ukrainian]

12. *Strategiya reformuvannya vy`shhoyi osvity` v Ukrayini do 2020 roku* (2014). [A strategy for reforming higher education in Ukraine by 2020]. Access mode: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/HE%20Reforms%20Strategy%2011_11_2014.pdf. [in Ukrainian]

13. Tatur, Yu.H. (2004) *Kompetentnost' v strukture modely kachestva podhotovky spetsyalysta*. [Competence in the structure of the quality model of specialist training]. Vysshee obrazovanye sehodnia, Vol. 3., pp. 20–26 [in Russian]

14. Shyshov, S.E. (2002) *Kompetentnostnyj podkhod k obrazovaniyu: prykhot' yly neobkhodymost'?* [Competency-based approach to education: whim or necessity?]. Standarty y monytorynh v obrazovanny, vol. 2., pp. 58–62 [in Russian]

15. Parreira, A. (2018) Assessing educational leadership: a competence-complexity based test. *Ensaio: aval.pol.públ. Educ.*, vol. 26, pp.890–910.

16. Mumford M.D. (2000) Leadership Skills for a Changing World: Solving Complex Social Problems. *Leadership Quarterly*, vol. 11(1), pp. 11–35.

17. Northouse, P. G. (2016) *Leadership: Theory and Practice*. 7 th edition: Western Michigan University, 520 p.

18. Pihlainen, V. (2016) Management and leadership competence in hospitals: a systematic literature review. *Leadersh Health Serv (Bradf Engl)*, Vol. 29(1), pp. 95–110.

19. Zaccaro, S.J. (2004) *Leader traits and attributes*. Thousand Oaks, CA: Sage., pp. 101–124.

Стаття надійшла до редколегії 10.09.2019